

نشانه شناسی آب در ایران باستان

رامین نادرلویی^۱، جمیل قریشی^۲

^۱ کارشناسی ارشد علوم سیاسی دانشگاه شهید بهشتی تهران، ایران (نویسنده مسئول)

^۲ کارشناسی ارشد علوم سیاسی دانشگاه شهید بهشتی تهران، ایران

چکیده

ضرورت اصلاح الگوی مصرف آب برای عبور از بحران آب در ایران بر کسی پوشیده نیست. برای دستیابی موفقیت آمیز به این هدف نیاز است تا آب از نگاه ایرانیان باستان مورد بررسی قرار گیرد زیرا تجربه تاریخی حاکی از آن است که ایرانیان از دیرباز در تلاش برای سازگاری با کم آبی بوده و در دوره هایی نیز با موفقیت توانسته اند به این هدف دست یابند. این پژوهش در نظر دارد تا با استفاده از رویکرد نشانه شناسی، ارزش و جایگاه آب در نگاه ایرانیان باستان را مورد بررسی قرار دهد. این پژوهش از نظر ماهیت کاربردی و از نظر روش توصیفی - تحلیلی و روش مورد استفاده نیز مطالعه اسناد و پژوهش های صورت گرفته در این رابطه می باشد. نتیجه پژوهش نشان دهنده آن می باشد که برای ایرانیان باستان، آب نماد پاکی و طهارت، آگاهی، ایمان و زاینده گی بوده است. احیا این نوع نگاه به آب می تواند تاثیر به سزایی در موفقیت اصلاح الگوی مصرف آب داشته باشد.

واژه های کلیدی: نشانه شناسی، رولان بارت، آب، ایران باستان، اصلاح الگوی مصرف آب، بحران آب، سازگاری با کم آبی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه

کشور ایران توسط دو رشته کوه البرز و زاگرس احاطه شده که باعث گردیده بخش هایی از کشور دارای آب و هوایی کوهستانی باشند. اما وجود این دو رشته کوه به مانند دیواره ای عظیم، مانع حرکت ابرهای باران را از بخش های شمال و غرب به بخش های مرکزی که قسمت بزرگی از کشور را تشکیل می دهد شده است. نتیجه آن که بیشتر مناطق کشور دارای آب و هوایی خشک و نیمه خشک می باشند. به همین دلیل مسئله کم آبی از گذشته دور برای اغلب ایرانیان به نوعی چالش برانگیز بوده است. (علیزاده، ۱۳۹۴) همین امر باعث گردیده تا ایرانیان از ابتدا با کم آبی روبرو باشند. اما ایرانیان باستان توانستند با سخت کوشی، راهکارهایی از جمله ساخت سد، احداث شبکه های آبیاری، قنات و کاریز را برای سازگاری با کم آبی در پیش بگیرند. بند میزان شوشتر، سد جره رامهرمز، نهر داریون شوشتر، قنات گناباد خراسان از جمله شاهکارهای به جا مانده از تلاش ایرانیان باستان برای سازگاری با کم آبی بوده است. (امیریان و همکاران: ۱۳۹۲: ۱)

در حال حاضر کشور ایران با چالش های آبی عمده ای روبروست. کاهش نزولات جوی و پراکنش ناهمگون آن، وقوع پدیده تغییر اقلیم و به تبع آن وقوع سیل و خشکسالی های پی در پی، بهره بردای نامطلوب از سازه های آبی و تلفات زیاد آب، بهره برداری بی رویه از منابع آب زیرزمینی، عدم توجه به مدیریت مصرف و فشار بیشتر از توان تولید بر منابع آب، پایین بودن راندمان در کلیه مراحل تامین، انتقال و توزیع و تحویل آب، آلودگی منابع آب سطحی و زیرزمینی توسط پسابها و فاضلاب تصفیه نشده، فقدان تصفیه خانه های شهری و صنعتی کافی، عدم رعایت استانداردهای زیست محیطی مناسب برای کیفیت پسابهای خروجی و پایش دائمی میزان آلاینده ها، تلفات زیاد آب در شبکه های آبرسانی شهری، وجود مدیریت بحران به جای مدیریت ریسک، عدم هماهنگی در اجرا و بهره برداری شبکه های تأمین و انتقال آب و شبکه های آبیاری و زهکشی، عدم هماهنگی در اجرا و بهره برداری شبکه های اصلی و فرعی، عدم مشارکت ذینفعان در بهره برداری و حفاظت از منابع آب، عدم برنامه ریزی اجرایی جهت استفاده از آبهای مرزی و مشترک که از کشور خارج میشود، افت کمی و کیفی منابع آب زیرزمینی، آلودگی منابع آب سطحی، زیرزمینی و سواحل توسط پساب های صنعتی، فاضلاب ها تصفیه نشده و زهاب کشاورزی، عدم تامین به موقع منابع مالی مورد نیاز برای اجرای پروژه های آبی، فقدان الگوهای کشت بهینه و نیز فقدان سند توسعه آب، استفاده آب برای محصولات پرمصرف، تنشهای ناشی از تشدید رقابت بین متقاضیان آب، فرسایش شدید خاک در حوضه های آبریز و روند فزاینده رسوبگذاری پشت سدها، پایین بودن بهره وری آب کشاورزی و راندمان آبیاری، از جمله چالش های بخش آب در ایران می باشند. (غلامی و همکاران: ۱۳۹۶: ۴۵۷-۴۵۶)

سازگاری با کم آبی در طول تاریخ، باعث به وجود آمدن جایگاه و ارزشی مفهومی خاصی از آب در نزد ایرانیان شده است، هر چند که برخی از این انگاره ها در حال حاضر ممکن است کمرنگ شده باشند اما شناخت آنها می تواند مهم باشد. در واقع هدف این پژوهش نشانه شناسی انگاره های ایرانیان باستان و نشان دادن اهمیت نمادین آب در دنیای باستان است. به نظر می رسد احیا این انگاره می تواند به موفقیت هرچه بیشتر سازگاری با کم آبی در شرایط حاضر کمک نماید و به همین دلیل این موضوع برای پژوهش انتخاب شده است. سوال پژوهش بدین شرح می باشد: در انگاره ایرانیان باستان، آب دارای چه جایگاه و ارزش مفهومی بوده است؟ با توجه به آن که ریشه های فرهنگی و نمادین مشترکی در رابطه با آب میان ایران و کشورهای دیگر (کشورهای واقع شده در بین النهرین قدیم و بخش هایی از اروپا) قرار دارد، می توان با احیای این مفاهیم مشترک به مبادلات فرهنگی و گفت و گو پیرامون آب میان ایران و دیگر کشورها امیدوار بود. (اکبری: ۱۳۹۳: ۸)

۱. چارچوب نظری

این پژوهش بر اساس رویکرد نشانه شناسی به بررسی جایگاه و ارزش مفهومی آب از نگاه ایرانیان باستان می پردازد. نشانه شناسی علمی است که هدف خود را شناخت و تحلیل نشانه ها و نمادها اعلام می کند، چه نشانه هایی که به صورت زبان گفتاری یا نوشتاری درآمده اند و چه نشانه هایی که صورت غیر زبانی دارند، اعم از نشانه های فیزیولوژیک، بیولوژیک، نظام

های معنایی، نظام های ارزشی، نمادهای نمادین، جهان بینی های گوناگون و حتی همه شکل های حرکتی، حالتی، موقعیتی خودآگاه یا ناخودآگاه، تاکتیکی، استراتژیک، فکر شده یا نشده و غیره (فکوهی: ۱۳۸۳: ۲۹۹)

به طور کلی هدف و مقصود نشانه شناسی، مطالعه نظام های نشانه ای، مانند زبان ها، رمزها، نمادها، نشانه های علامتی و مواردی از این دست است. نشانه شناسی یکی از بهترین روش های کارآمدی است که با ایجاد معنا و یا به تعبیر رولان بارت با فرآیند معنا دار شدن سروکار دارد. (استریناتی: ۱۳۸۸: ۱۵۳) واژه سمبل در لغت به معنای نمادنشانه، دال، نمودگار، نمون، و رمز است. (آریان پور: ۱۳۸۵: ۲۲۵۸) و در عرف علمی، کد و سمبل نیز برای آن به کار می رود (محسنیان راد: ۱۳۸۵: ۲۰۲)

این اصطلاح، در حوزه فلسفه زبان، زبان شناسی، ارتباط شناسی و هنر و ادبیات به کار برده می شود و اصل آن ریشه در ادبیات نشانه شناختی جهان باستان دارد. گذشتگان همواره منابعی غنی از رمزها (نمادها) را در ادبیات خود داشته اند و نمادها از ارکان اساطیر کهن است؛ بلکه زبان اسطوره، نماد است. (پیرحیاتی: ۱۳۸۵: ۳۵۵)

در نگاه رولان بارت، پدیده های اجتماعی و فرهنگی، با استفاده از دوگانه زبان/گفتار مشخص می شود؛ زیرا زبان به عنوان نهادی ارزشی و اجتماعی، به صورت یک فعل در نظر گرفته نمی شود و فرد نمی تواند آن را خلق کند، در صورتی که گفتار ذاتا فعلی فردی به حساب می آید و ریشه در انتخاب و افکار فردی دارد. در نتیجه آن را به صورت نظامی تحت عنوان زبان/گفتار در نظر می گیرند که همه ی نظام ها را شامل گردد. (بارت: ۱۳۷۱: ۳۵) بارت نشانه شناسی را به عنوان یک دانش در نظر گرفته و مورد بررسی قرار داده است. وی عقیده دارد که هر عنصر در ارتباط با عناصر دیگر، معنی می یابد و خود به تنهایی معنایی برای خود ندارد. (مسعودی: ۱۳۹۵: ۴۸) وی نشانه شناسی را با در نظر گرفتن روش های بحث و مناظره در دوگانه های زبان/گفتار، دال/مدلول، نظام/همسازه، تطابق/تضمن بررسی می نماید. (کهنمویی: ۱۳۸۶: ۱۲۹) تخصص عمده بارت در زمینه نشانه شناسی، بر روی نشانه های کارکردی بنا شده است بدین صورت که وی میان اشیا و عناصر وجوه مشترک می یابد. (مونس سرخه: ۱۳۹۴: ۴۵)

۲. بحث و تحلیل

در طول تاریخ بشر، آب به عنوان عنصری مقدس همواره مورد احترام و ستایش بوده است. آب و فرهنگ از دوران باستان دارای تعامل و برهم کنش بوده اند. مطالعه فرهنگ، آداب و رسوم، ادیان و مذاهب مختلف نشان دهنده آن است که انسان ها درباره آب چگونه می اندیشیدند. در جوامع مختلف روش های متفاوتی برای تقدیس آب وجود دارد. (برشان و همکاران: ۱۳۹۱: ۱)

از دوران باستان، آب برای ایرانیان، نماد آگاهی، پاکی و طهارت، ایمان و زاینده گی بوده است. گشودن رمزهای نمادین آب، زمینه ای برای درک آب در فرهنگ ایرانی است. بسیاری از نمادهای آیینی در دوران باستان، نماد های انتزاعی و برخاسته از ناخودآگاه جمعی ایرانیان و برگرفته از عناصر طبیعی مانند آب بوده اند. به عنوان مثال هخامنشیان بسیار آب را محترم می پنداشته و این موضوع را می توان از بی شمار آثار باقی مانده از آن دوران دریافت؛ اشکانیان نیز آب و آتش را مقدس می شمردند، در دوره ساسانیان نیز با توجه به آثار و نقوش باقی مانده می توان گفت احترام به طبیعت و عناصر طبیعی وجود داشته است. در مجموع می توان گفت که آب از چنان جایگاهی در باور ایرانیان باستان برخوردار بوده که ایزدانی چون آناهیتا و آپام نپات را مورد تکریم قرار می دادند. (اکبری: ۱۳۹۳) آناهیتا ایزد بانوی آب های توانمند بی آلاینش، و خاستگاه همه آب های روی زمین بود، و در ماوای آسمانی خود، سرچشمه دریای کیهانی به شمار می رفت. (هینلز: ۱۳۷۳: ۷۹) آپام نپات نیز به معنی زاده آب، ایزدی حافظ و نگهبان آب به شمار می رفته است. (قرشی: ۱۳۸۰: ۲۰۷)

طبق روایت ایرانی کهن، در آغاز آفرینش، زمین خشک و بی آب بوده و نشانی از دریا ها دیده نمی شده است. سپس، تیشتر، فرشته باران آور، ابر را پدید آورد و سپس با کمک نیروی باد آن را در آسمان به حرکت در آورد تا ۳۰ شبانه روز ببارد. از

حاصل این باران، فراخکرد (اقیانوس) پدید آمد. باران آوری تیشتر هر ساله تکرار می شود و حیات تمام موجودات به آن وابسته است. (بهار: ۱۳۷۷: ۵۳۳)

همچنین در نگاه عرفانی ایرانیان باستان، آب مترادف با برکت و دارای فضیلتی تزکیه کننده است، از این رو گوهر و عنصری مقدس به حساب می آمده است. به عنوان مثال مولوی، نماد اساس ملکوتی جهان را به سان اقیانوسی می پنداشته که آب این اقیانوس جوهر الهی بوده و این جوهر تمامی مخلوقات را سیراب می نماید. آب برای مردمان باستان نماد نیروی طبیعت و عامل مهمی برای حاصلخیزی خاک محسوب می شده و همچنین منبع وفور محصول و شکوفایی طبیعت، آب بوده است. در همین دوران عقاید اسرارآمیزی پیرامون آب شکل می گیرد تا جایی که آب تقدس یافته و مورد تکریم و احترام مردم قرار می گیرد. از دید آن ها آب، بارانی بود که از آسمان ها می بارید، به محصول حیات و فراوانی می بخشید و آب های زیرزمینی را زیاد می کرد. در زمان کاهش بارش، مردم دست نیاز و آموزش به سوی آسمان بلند کرده و برای آب دعا می نمودند. همچنین طغیان آب رودخانه ها را که باعث ویرانی و مرگ انسان ها می شد را به غضب آب نسبت می دادند و به گمان اینکه ارواحی درون آب وجود دارند، برای آب قربانی می کردند. آنها معتقد بودند که در قعر دریا، ارواحی زندگی می کنند که بر طوفان ها نظارت داشته تا کشتیرانی به خطر امکان پذیر باشد. در مراسم های مذهبی نیز، آب نقش کلیدی ایفا می نمود، زیرا مردم عقیده داشتند که در آب نیروی نهفته خاصی وجود دارد که قادر است امراض و بیماری های مختلف را درمان نموده و از آنها دور نماید. حتی عقیده داشتند که آب به مردگان امید و شانس برای زندگی دوباره می بخشد، به همین دلیل نیز آب نماد حیات و زندگی بوده و همچنان نیز می باشد. در سحر و جادو نیز آب تاثیر به سزایی داشته و حتی امروزه نیز برخی به کمک آب پیشگویی می نمایند و به آن حالت مجذوب کننده ای می بخشند که انسان ها را تحت تاثیر خود قرار می دهد. (اکبری: ۱۳۹۳: ۱۶۰)

۱-۲. آب نماد زایش و باروری

آب اساس آفرینش و مایه حیات است و در تمام جنبه های زندگی انسان دارای ارزش و جایگاه ویژه ای است. حضور آب در فرهنگ و آداب و رسوم، باورها، آیین ها داستان و جشن های ملت ها حاکی از اهمیت آب در نظام معنایی مردمان باستان بوده است. (برشان و همکاران: ۱۳۹۱: ۱)

می توان گفت که از نگاه مردمان باستان، آب عنصر نخستین بوده که همه چیز از آن آفریده شده و بنابراین نمادی برای زهدان و باروری به حساب می آمده است. در باور ایرانیان باستان، زمین از آب پدید آمده و منشا همه مخلوقات است. (اکبری: ۱۳۹۳: ۲۹) همچنین آب نماد حاصل خیزی و نشانی برای تجدید حیات و دگر دیسی بوده است. به عبارت دیگر آب نماد نوزایی به شمار می رود (بهمنی: ۱۳۸۹: ۴۴۵) به عبارت دیگر، آب در نظر انسان های نخستین، مظهر و نماد آفرینش بوده است. دلیل این امر آن است که آنها مشاهده می نمودند که طبیعت بی جان با کمک آب جانی دوباره یافته و طراوت خود را باز می یابد. به همین دلیل، مردمان باستان، به قدرت جان بخشی و آفرینندگی آب ایمان آورده و آن را عنصری حیاتی برای آفرینندگی می شناختند. (هینلز: ۱۳۷۳: ۷۹) می توان گفت آب نمادی است از بینش و شهود ضمیر ناخودآگاه بشری که پدید آورنده نیروی باروری است. آب می تواند نمادی برای زایش و آفرینش دوباره باشد به همین سبب می تواند هم نمادی برای مرگ و هم نمادی برای زندگی دوباره و رستاخیز باشد. (قائمی: ۱۳۸۸: ۵۸)

۲-۲. آب نماد تطهیر و پاکی

آب نماد تطهیر و پاکی است. در بیشتر ادیان، طهارت با آب صورت می پذیرد. (بهمنی: ۱۳۸۹: ۴۴۵) در مورد تقدس اساطیر آب، می توان گفت که اساطیر در فرهنگ های مختلف به نوعی برای تطهیر و پاکی از گناهان جملگی در درون آب فرو رفته و پاک شده اند. به عبارت دیگر، در بیشتر ادیان و فرهنگ ها، استفاده از آب برای دستیابی به پاکی، شفافیت و طهارت آیینی مرسوم بوده است. در کنار تزکیه معنوی، آب به دلیل آنکه نماد پاکی در نظر گرفته می شده، به صورت وسیله ای پاک کننده برای اموری چون به جای آوردن نمازهای روزانه، آیین وضو، عشای ربانی به کار می رفته است. آب هستی گیتیانه و رمزی از

پالایش و تطهیر مادی و نفسانی بوده و در عین حال، آزموننی است که باید از آن گذشت تا به ملکوت معنا رسید. به عبارت دیگر آب رمز حیات و آزمون یاور گذر از آب، نمادی از مرگ و تولد دوباره است. انسانی که از این خوان بتواند با موفقیت عبور کند، از مرحله زندگی مادی پای به مرحله زندگی معنوی می گذارد. (اکبری: ۱۳۹۳: ۱۶۱)

آزمون گذر از آب، از جمله آزمون های و سرد (سوگند خوردن) است. چنانچه زرتشت از آب داییتی نیک (رودخانه) می گذرد تا پس از رسیدن به مرحله تشرف معنوی، با زبان خرد و گوش جان و با اندیشه و گفتار و کردار نیک و با سخن رسا، با هورامزدا سخن بگوید و او را بستاید (آبان یشت: بند ۱۰۴ به نقل از اکبری: ۱۳۹۳: ۱۶۱)

تطهیر معنوی با آب، در حماسه ملی ایرانیان یعنی شاهنامه نمود بسیار دارد. هنگامی که فریدون، دختران جمشید، شهرناز و ارنواز را از چنگال ضحاک می رهاند، دستور می دهد که خود را بشویند. "بفرمود شستن سرانشان نخست روانشان از آن تیرگی ها بشست" این شست و شو، برای پاک کردن تن نیست. بلکه اگر شخصی در اثر تماس با فردی بد دین، ناپاک شده باشد، می توان او را با آب تطهیر کرد. (خالقی مطلق: ۱۳۸۱: ۹۵)

به این ترتیب می توان نتیجه گرفت که طبق باور ایرانیان باستان، آب نمادی برای پاکی و نشانه ای برای تطهیر بوده است. انسان تنها پس از تحمل سختی ها و آغاز سفر برای دستیابی به حقیقت، به درجه ای از پاکی و خلوص به وسیله آب می رسد و پس از آن می تواند درکی از رموز هستی و خالق آن بیابد. این چنین پس از پاکی جسم و روح، حیاتی دوباره یافته و زندگی تازه ای را آغاز می نماید.

۲-۳. آب نماد جاودانگی و حیات ابدی

در باور مردمان باستان، آب دارای خاصیت جاودانگی و بخشیدن حیات ابدی به کسی است که بتواند آن را بنوشد یا در آن استحمام نماید. آب حیات، رمزی از جاودانگی و بی مرگی مطلوب بشر است که در نماد اساطیری این عنصر مجسم شده است. نکته ی قابل تامل ارزش آب حیات است؛ آب حیات طبق بیشتر اسناد به جای مانده، برای همگان قابل دسترسی نیست زیرا چشمه های آب حیات در سرزمین هایی واقع شده اند که به دلیل وجود محافظانی از جنس موجودات اساطیری چون دیو یا ایزدان، ورود به آن ها بسیار مشکل است. (اکبری: ۱۳۹۳: ۱۵۶) به دست آوردن آب حیات، متضمن فداکاری های بسیاری است. به عبارت دیگر، پیمودن راهی که به سرچشمه آب حیات می رود و به دست آوردن آن، متضمن نذرها و نیازها و آزمون هایی است. (الباده: ۱۳۷۲: ۱۹۳) همان طور که گفته شد، آب نماد زندگی است. این نشانه گرایی از مضمونی عرفانی برخوردار است؛ مضمون غوطه خوردن در چشمه جاودانگی همواره در تفکر عرفانی دیده می شود. (اکبری: ۱۳۹۳: ۱۶۱-۱۶۰)

۲-۴. آب نماد عقل و خرد

آب نماد عقل و خرد است. در ریگ ودا نخستین موجودی که پس از ترکیب محرک نخستین و ماده آغازین یعنی آب، پدید آمد، عقل کل بود. در اوپانیشادها، نطفه و آب، پدیدآورنده نور و بقاست. در واقع آب، مایع شده نور است. ما غالباً از نور معرفت مثال می زنیم. در این صورت است که آب ویژگی حکمت نور را به ارث می برد. به همین دلیل، کسانی که به نور معرفت یا حکمت دست یافته اند به گونه ای تصور می شوند که از روی آب رد می شوند. (اکبری: ۱۳۹۳: ۱۶۶)

بحث و نتیجه گیری

این پژوهش با استفاده از رویکرد نشانه شناسی به دنبال بررسی جایگاه و ارزش مفهومی آب از نگاه ایرانیان باستان است. نشانه شناسی علم مطالعه نظام های نشانه ای است. نشانه شناسی از نظر بارت کوششی برای کشف دلالت های معنایی موجود در عناصر زندگانی است. هر نشانه به مانند مدل خود از دال و مدلول شکل گرفته و انسان ها با اهداف دلالتی کارکرد های معنایی به عناصر بخشیده اند. (Barthes, 1967 b, 123) در رابطه با آب می توان گفت که نمادها و اساطیر آب در هر حوزه به نوعی ظاهر شده اند و از نظر تاثیرگذاری شان بر زندگی مردمان در هر تمدنی مورد توجه بوده اند، اما ویژگی های آنها بر اساس نوع کارکرد، مفهوم شرایط تاریخی، جغرافیایی و اقلیمی و فرهنگی مردم، شکلی خاص به خود گرفته است. به عنوان مثال در

ایران به دلیل خشکسالی و کمبود آب، اسطوره آناهیتا تقدس و اهمیت ویژه ای پیدا می کند و مظهر تقدس و پاکی به شمار می رود. (اکبری: ۱۳۹۳: ۵۰۴-۵۰۳)

آب برای ایرانیان باستان دارای نمادهای نشانه ای قابل تاملی در طول تاریخ بوده است و این امر را می توان در آثار به جای مانده از آن دوران دریافت. آب برای ایرانیان باستان نماد زایش و باروری بوده است زیرا آنها عقیده داشتند که آب اساس آفرینش و مایه حیات است. همچنین نمادی برای حاصل خیزی و دگرذیسی بوده است. همچنین نمادی از بینش و شهود ضمیر ناخودآگاه بشری و پدید آورنده نیروی باروری بوده است. آب هم نمادی برای زندگی و هم برای مرگ بوده است. آب نماد تطهیر و پاکی بوده است به همین جهت دارای ارج و قرب بوده و در مراسم های آیینی برای پاک نمودن جسم و روح پیروان از ناپاکی و آلودگی ها استفاده می شده است. آب نماد حیات و جاودانگی نیز بوده است. به طور کلی این عقیده وجود داشته که آب دارای نیروهایی برای درمان و علاج بیماری و حتی مرگ است. افرادی که بتوانند به سرچشمه های آب حیات دست یابند، می توانند صاحب زندگی جاودانه شوند به شرطی که بتوانند مسیر دشواری را پشت سر گذاشته و لیاقت خود را اثبات نمایند. آب نماد عقل و خرد بوده است. مردمان باستان عقیده داشتند دستیابی به حکمت و معرفت از طریق پست سر گذاردن آزمون های آب امکان پذیر است. همچنین از نگاه آنها، طغیان آب رودخانه ها و دریاها که باعث تخریب و مرگ می شود نشانه ای از خشم ایزدان یا ارواح آب بوده و نیاز به قربانی و طلب آموزش برای بازگشت آرامش می باشد.

تمام این موارد نشانه ای برای درک جایگاه والای آب در میان مردمان ایران باستان است. آب نشانه ای برای زندگی و مرگ در نظر گرفته می شده و این بالاترین شان برای یک عنصر است. در روزگار حاضر، هرچند که جایگاه آب و نشانه های دلالتی آن کمرنگ شده اما همچنان در ذهنیت تاریخی مردم ایران باقی مانده است. احیای ارزش های نمادین و دلالت های نشانه ای آب می تواند به یادآوری ارزش آب برای جامعه منجر شده و به سازگاری موفقیت آمیز با کم آبی به مانند دوران باستان منتهی شود.

منابع

- استریتیناتی، دومینیک، (۱۳۸۸)، مقدمه ای بر نظریه های فرهنگ عامه، مترجم: ثریا پاک نظر، انتشارات گام نو، تهران
- اکبری، پریسا، (۱۳۹۳)، آب در دنیای باستان: کتاب اول خاورمیانه و بخش هایی از اروپا، انتشارات تیس، تهران
- امیریان، مصطفی، عبدالرحیم امیریان، (۱۳۹۲)، مدیریت آب در شبکه های ایران باستان، پنجمین کنفرانس مدیریت منابع آب/ایران، تهران، انجمن علوم و مهندسی منابع آب ایران، دانشگاه شهید بهشتی
- آریان پور، منوچهر و همکاران، (۱۳۸۵)، فرهنگ انگلیسی به فارسی، چاپ ششم، جلد دوم، انتشارات جهان رایان، تهران
- بارت، رولان، (۱۳۷۱)، عناصر نشانه شناسی، ترجمه: مجید محمدی، انتشارات الهدی، تهران
- برشان، محمد، یاسر سیستانی نژاد، (۱۳۹۱)، آب و ادیان، نشر خط فاصله، تهران
- بهار، مرداد، (۱۳۷۷)، از اسطوره تا تاریخ، نشر چشمه، تهران
- بهمنی، پردیس، (۱۳۸۹)، سیر تحول و تطور نقش و نماد در هنرهای سنتی ایران، با همکاری الیاس صفاران، دانشگاه پیام نور، تهران
- پیرحیاتی، محمد، (۱۳۸۵)، مقدمه ای بر اساطیر، چاپ اول، دفتر نشر و پژوهش سهروردی، تهران
- خالقی مطلق، جلال، (۱۳۸۱)، سخن های دیرینه، به کوشش علی دهباشی، نشر افکار، تهران
- علیزاده، امین، (۱۳۹۴)، اصول هیدرولوژی کاربردی، انتشارات دانشگاه امام رضا(ع)، مشهد
- غلامی، سعید، سهیلا منصوری قوام آبادی، (۱۳۹۶)، "ایران و تنش آبی"، چاپ شده در مجموعه مقاله های کنفرانس حکمروایی و مدیریت منابع آب در ایران، دانشکده اقتصاد دانشگاه علامه طباطبایی، تهران

۱۳. فکوهی، ناصر، (۱۳۸۳)، انسان شناسی شهری، نشر نی، تهران
۱۴. قاسمیان دستجردی، پروانه، جواد علی محمدی اردکانی، (۱۳۹۸)، نقش رنگ سیاه و سفید در طراحی لباس فیلم مبتنی بر نشانه شناسی رولان بارت، نشریه هنرهای زیبا: هنرهای نمایشی و موسیقی، دوره ۲۴، شماره ۳، صص ۷۳-۸۰
۱۵. قائمی، فرزاد، محمد جعفر یاحقی، مهدخت پورخالقی چترودی، (۱۳۸۸)، تحلیل نمادینگی عناصر خاک و باد در اساطیر و شاهنامه فردوسی بر اساس نقد اسطوره ای، ادب پژوهی، زمستان، دوره ۳، شماره ۱۰، صص ۵۷-۸۲
۱۶. قرشی، امان الله، (۱۳۸۰)، آب و کوه در اساطیر هند و ایرانی، مرکز بین المللی گفت و گوی تمدن ها، تهران
۱۷. کهنمویی، ژاله، (۱۳۸۶)، رولان بارت و نشانه های تصویری، از مجموعه مقالات هم اندیشی بارت و دریدا، فرهنگستان هنر، تهران
۱۸. محسنیان راد، مهدی، (۱۳۸۵)، ارتباط شناسی، چاپ هفتم، انتشارات سروش، تهران
۱۹. مسعودی، امید علی، (۱۳۹۵)، نقدی بر روش نشانه شناسی و تحلیل روایت "رولان بارت"، علوم اجتماعی، علوم خبری، شماره ۱۷، صص ۴۴-۶۵
۲۰. مونس سرخه، مریم، (۱۳۹۴)، نمادها در پوشاک، ماهنامه ایرانا، سال پنجم، شماره ۲۸، صص ۴۴-۴۵
۲۱. هینلز، جان، (۱۳۷۳)، شناخت اساطیر ایران، مترجم: ژاله آموزگار - احمد تفضلی، نشر آوشیق، تهران
۲۲. الیاده، میرچا، (۱۳۷۲)، رساله در تاریخ ادیان، مترجم: جلال ستاری، انتشارات سروش، تهران
- Anderson, Douglas R. (2019), Fifteen. Pragmatic Intellectuals Facing Loss in the Spirit of American Philosophy,